

МОЕТО УЧАСТИЕ В BULGARIANSCIENCEPROBLEMS ПРЕЗ 2013 ГОДИНА

Б. В. ТОШЕВ

Abstract. Bulgarianscienceproblems is the only e-mail discussion list, located at yahoogroups.com, moderated by Dr. Lazarin Lazarov, and dealing with the problems of the Bulgarian science and higher education. Its subscribers are currently 5194. This paper lists partly my contribution to the public discussion of the actual situations and challenges of the Bulgarian science in 2013. University/science policy and management and the problems with the failure of the Bulgarian Science Fund are among the main topics considered and discussed.

Keywords: Bulgaria, science policy, education policy, policy-makers, Bulgarian Science Fund

---

Информацията и комуникацията са сърцето на науката. С развитието на информационните и комуникационните технологии възможностите за обмен на информация и идеи между учените нараснаха неимоверно. Затова е създадена подходяща среда за интернет-базирани професионални групи и форуми. Yahoogroups.com е дигитално издателство, което осигурява ежедневната и непрекъсната връзка между

115 млн абонати, обединени в около 10 млн професионални групи от всички научни области (2010 г.).

Между тези групи е българската група *bulgarianscienceproblems*, създадена и модерирана от д-р Лазарин Лазаров, дхн, на 14 септември 2005 г., най-напред в Америка, а сега в България. Тази професионална дискуссионна група бе създадена с намерението да осигури среда за обсъждане на „проблемите на българската наука и висше образование през призмата на чуждестранния опит и обществените интереси“.

Д-р Лазарин Лазаров, доктор на химическите науки

Абонатите на тази дискуссионна група, в която съобщенията се разпространяват чрез електронната поща, днес са 5194. За да се получи представа за характера на обсъжданите проблеми, някои от които изглеждат особено значими за развитието на българската наука и образование, по-долу са представени няколко мои текстове по актуални научни и организационни въпроси, предложени за обсъждане между членовете на форума през 2013 г.

**Проблеми пред българското образование и наука: конспект
(29 януари 2013 г.)**

Средно образование

1. Старателно игнориране на фундаменталния педагогически принцип за единство на обучението и възпитанието – в науката за образованието обучението се разглежда съвкупност от мерки, чрез които знанието дохожда до учениците, а възпитанието (училищната дисциплина) е инструмент за постигане на ефективност на обучението. Двата компонента на учебния процес осигуряват постигане на основната образователна цел – социализация на младите поколения, което ще рече култивиране на готовност младежта да спазва правилата, по които живее обществото.

Този принцип у нас не се спазва от 1947 г. до днес – дебалансирането е първо в едната посока с илюзорната нагласа за създаване на някакъв „нов“ човек, а днес - в другата посока, когато се смята, че училищната дисциплина е белег за погазване на правата на „децата“.

2. Пълнен провал в изграждането на държавните образователни изисквания за учебно съдържание. Вече има изследвания, че тези образователни изисквания се покриват от малка (10-15%) част от учениците, което обезмисля тяхното прилагане и е отдалечаване от т.н. „standard-based approach“, въведен в САЩ за преодоляване на кризата в американската образователна система.

3. Драматично понижаване на грамотността на населението – езилова, математическа и природо-научна, за което има обективни индикации, старателно премълчавани у нас. Вместо това има благоприятна обществена и медийна среда за агресивно разпространение на лъженаучна „информация“ – широка трибуна за врачки, екстрасенси,

астролози, уфолози, магьосници, гадатели, нумеролози и др., с което упорито се замърсява общественото съзнание.

Висше образование

Реформата на висшето образование би трябвало да следва осъзнато и последователно два фундаментални принципа:

1. Пълно единство между преподаване и научни изследвания (education and research belong together), което е същността на университетската идея.

2. Замяна на тесните специализации и квалификации, които са белег на стария образователен модел с новия модел на широкопрофилните специализации и квалификации от университетски тип, които водят до образователно-квалификационната степен „бакалавър“ със следваща специализация и профилиране в образователно-квалификационната степен „магистър“ и образователната и научна степен „доктор“.

И двата принципа не се спазват в България. Въпреки че България пое ангажиментите по Болонската декларация, особено в последните години броят на бакалавърските програми неудържимо расте, отивайки към 600, а броят на магистърските програми в българските научни организации е около 10 000 – абсурден брой, за който България очевидно няма научен капацитет за пълноценна реализация.

Научна дейност

1. Държавна политика за свиване на полето на сурогатната наука („наука“ без световна разпознаваемост, „наука“, насочена „навътре“, която обслужва единствено кариерното развитие на нейните носители – най-често представители на „белите“ полета в науката в България).

2. Държавна политика за намаляване на броя на маргиналните научни издания – списания и книги, които някои обичат да наричат „монографии“ – тази маргинална литература е основен инструмент на сурогатната наука.

3. Държавна политика, която цели създаването на условия, финансови и други, за нормално развитие на науката в България – науката, която носи престиж на изследователите и на страната и е необходимо условие за просперитета на нацията.

4. Държавата не пожела да въведе общовалидни държавни изисквания за получаване на научните степени и заемане на академичните длъжности. Именно това компрометира приложението на Закона за развитието на академичния състав, с което научното му ниво и световната му разпознаваемост се оказаха в задълбочаваща се криза.

Нито едно от посочените по-горе положения не бяха в обсега на Министерството на образованието и науката. Нещо повече, министерството не изпълни задълженията си по Закона за стимулиране на научните изследвания и не пусна в действие подготвената научно-обоснована система за установяване на степента на научна компетентност на научните организации, прилагането на която щеше да даде отговор на въпроса „кой - кой е“ в българската наука. Освен злополучната сесия 2012 на Фонд „Научни изследвания“, има и една предходна скандална научна сесия „Научна периодика и монографии“, където изричното условие да не се финансират издания, които не са включени в световната система за реферирание, индексирание и оценяване, бе игнорирано и финансова подрепа получиха много маргинални списания и книги, които едва ли някой ще прочете или ще имат някога отзиви в независимата научна критика. Сега, между хората на „протеста“, аз виждам човек, който носи пряка отговорност за това

неправомерно „разширение“ на тази важна за нашата общност сесия на Фонда.

Университетска/научна политика и управление

Това е самостоятелна научна област, интензивно развивана и силно представена в чужбина, но в България липсва съзнание за нейното съществуване. Не познавам ключови фигури в образованието и науката в България, които да са чели, камо ли писали научни статии в тази област. Между тези авторитетни списания например са: Research Policy (Elsevier), Educational Policy (Sage), Higher Education (Springer), Minerva (Springer). Не могат да представят с успех българската наука и висше образование отговорни фактори, които са напълно непознати на световната научна общност и чието присъствие в науката се отрича в световните научни бази данни, например Web of Science или Scopus. Ако това не се осъзнае от държавата, ще се появяват структури, които ще носят белезите на дилетанството и феодализма.

Проектното финансиране

В доклада на комисията, която анализира конкурсните сесии 2008 и 2009 (комисия, назначена по предложение на тогавашния управител на Фонда проф. Емил Хорозов и на която аз имах отговорността да бъда председател) са посочени ясни три основни проблема, които са изцяло с организационен характер – 1) работа в условия на остър дефицит на време; 2) недостатъчен административен капацитет на Фонда и намеса в неговата работа на външни лица и структури и 3) пълна липса на научен капацитет на Фонда, което се изразява в недосещането за задължителна проверка на научната компетентност на използваните чуждестранни и други рецензенти и подценяването на провеждане на действия за подготовка на избраните рецензенти за тяхната дейност.

Проф. дмн Емил Хорозов

Именно тези организационни несъвършенства по естествен начин отварят хоризонт за корупционни практики, които са неизбежни, ако се появят недобросъвестни лица. Тази комисия, отделила много време за своите проучвания и анализи, винаги в присъствието на проф. Хорозов, остана огорчена от това, че нейният труд не среща отзивчивост от заявителя – министъра на образованието, младежта и науката (малък детайл е това, че дейността на членовете на комисията не получи предвиденото от нормативните документи минимално парично възнаграждение).

Всичко по изграждането на добре работещ научен фонд е известно – международната практика дава добрите примери. Основните два принципа са: 1) *независимост на фонда* от министерството (най-често министерство за наука и технологично развитие и по-рядко министерство на просвещението) и 2) *обществен контрол* върху неговата дейност.

Връщането на Фонда като дирекция или касова служба към Министерството на образованието ще бъде пагубно за проектното финансиране в България.

Наукометричните показатели (24 февруари 2013 г.)

Наукометричните показатели са част от инструментариума на наукометрията, която е в научната област „научна/университетска политика и управление“. Изследванията в тази област са от значение за ключовите фигури, които се занимават с формиране и провеждане на научната политика в държавата и в научните организации. Тези проучвания са от особено значение за системата и структурите на проектното финансиране на научната дейност. Големият проблем за България е в това, че тази добре установена научна област, представена с авторитетни научни списания, не се познава от тези отговорни фактори, от които зависи научната и образователната политика. Впрочем в голямата си част тези хора – управленци, ректори, директори и т.н. дори не подозират, че такава научна област съществува.

Персоналната и институционалната оценка на научната дейност не може да заобиколи данните на наукометрията. С развитието на информационните и комуникационните технологии тези показатели, които с времето и с развитието на изследователите променят своите стойности, са свободно достъпни в целия свят и в България в частност. Три са формациите, част от световната система за рефериране, индексирание и оценяване, които, съобразно своята политика и цели, колекционират и осъвременяват числени наукометрични данни за всички учени в света. Ако даден човек с академични длъжности и научни степени не вижда името си в тези масиви от данни, то това означава, че световната научна област не го разпознава като свой член, поради това, че не са намерени публикации на този човек с индикации, че тези

съчинения са оказали влияние под някаква форма в развитието на световния научен процес.

Трите формации са: Web of Science (Thomson Reuters), SCOPUS (Elsevier) и Harzing's Publish or Perish. *Първата формация* – американска по произхода си, използва литературните източници, които след специална инспекция са под неин контрол (около 10 % от научните източници, представени след проверка в световната система за рефериране, индексирание и оценяване). *Втората формация* – европейска по произхода си, използва литературните източници, които след специална инспекция са под неин контрол (около 20 % от научните източници, представени след проверка в световната система за рефериране, индексирание и оценяване). *Третата формация* използва за оценките си базата-данни на Google Scholar – и тази формация е част от световната система за рефериране, индексирание и оценяване. Има всеобщо разбиране, че маргиналните издания - тези без анонимни и независими рецензенти, които не са минали инспекционните проверки за включване във второто ниво на световната система, представена чрез своите secondary sources, не могат да дадат доказателства за наличие на научна дейност и получени оригинални научни резултати.

Индекс на Хирш

Ако между публикациите на даден автор могат да се намерят $x=1,2,3,\dots$ публикации, всяка от която има x и повече цитати, тогава h -индексът на този учен ще се дава с числото x (Hirsch, 2005). Например, ако някой има h -индекс = 5, то това ще означава, че в масива на неговите публикации могат да се намерят пет, всяка от които има не по-малко от пет цитата.

Индексът на Хирш не е мярка за значимостта и непреходността на научното творчество на учените. Например, ако се допусне, че един

начинаещ изследовател е публикувал една работа, която е получила един цитат, по отношение на неговия h -индекс = 1 той ще бъде равнопоставен с всички други изследователи със същия h -индекс = 1, без оглед на обстоятелството, че между публикациите на другите автори може да има и такива, които са цитирани многократно, което вече говори за тяхната научна значимост. Затова по презумпция h -индексът се изчислява не за целокупното творчество на учените, а за новите им публикации (в SCOPUS от 1995 г. насам). Така се проверява доколко към текущия момент научната тематика на даден учен носи белезите на актуалност с ангажиране на широко обществено внимание, доколко този учен притежава лидерство (leadership) и социална комуникативност. При такива качества е за очакване h -индексът на този изследовател да се дава с по-голямо число. Такива проверки са от особено значение за системата на научното проектно финансиране. Чрез тези данни финансиращите структури получават някаква индикация, че отпусканите средства на съответни хора и техните научни колективи биха могли да принесат очакваната обществена полза. В България този нов наукометричен показател вече има някаква популярност и веднага се очертава неправомерност в неговото използване – в желанието стойностите на този показател да не бъдат малки числа, някои изследователи започнаха сами да изчисляват h -индекс за целокупното си творчество, при което белегът „актуалност” веднага изчезва. Така или иначе, ако при тези пресмятания наистина се получават достатъчно големи числа, то това е сигурно доказателство, че такъв изследовател има осезаемо присъствие в световното научно пространство.

Изпълнителният съвет на Фонд „Научни изследвания“

Законово е определено, че назначаването на Изпълнителния съвет на Фонд „Научни изследвания“ е право и отговорност на Министъра на

образованието, младежта и науката, които той не е задължен да споделя с никого.

Функцията на изпълнителния съвет и неговия председател е ясна – именно това е структурата, която е гарант за спазване на обществения интерес за целесъобразно изразходване на предоставените от държавата средства и научен ресурс. От тук следва как трябва да се избере неговият състав. В закона е казано ясно, че в Изпълнителния съвет трябва равнопоставено да бъдат представени основните научни направления, особено тези, които са световно разпознаваеми и които осигуряват научния престиж на страната. Не е нужно тези лица да бъдат най-силните български учени. Но е нужно това да са хора, които са доказали владенето на научния метод, познават международните стандарти за научна дейност, познават особеностите на проектното финансиране като част от научната област „научна/университетска политика и управление“, имат световна научна разпознаваемост и имат разпознаваемост и доверие в българските научни и обществени среди.

Дълг на научната общност е своевременно да даде ясен сигнал дали посочените по-горе пет основни личностни характеристики на членовете на Изпълнителния съвет са налице. Защото, ако отклоненията от тези задължителни условия са значими, тогава няма да има гаранция за успех в дейността на новия Фонд „Научни изследвания“. Такъв случай имаше с предишното ръководство на Фонда – много преди скандала Министърът на образованието, младежта и науката бе предупреден, че неговият избор на ръководно тяло не е в съгласие с горните условия, на което той отговори: „не са велики учени, но са добри администратори и менажери“. Несъмнено г. проф. Игнатов вече е разбрал, че тогава при назначенията във Фонда е допуснал фатална грешка.

Проф. Сергей Игнатов, министър на образованието, младежта и науката

Фондът „Научни изследвания“ като инструмент на държавната политика в областта на науката и висшето образование

В българската наука има големи бели петна – цели области и техните облечени с академични титли представители са световно неразпознаваеми. Причините за това положение са известни – те са в блоковото разделение на света и науката, което не даде възможност българските учени, главно от обществените науки и хуманитаристиката, да овладеят международните стандарти за научна дейност, между които е и основната аксиома на научната дейност – познаване на първоизточниците и невъзможността те да бъдат заменени от следващи преводи, преразкази и идеологически обременени оценки. Това положение вече второ десетилетие не се променя. Не може да се очаква промяната да дойде от засегнатите научни общности – тези, които имат опит в българската научна периодика, не може да не са забелязали, че

новите поколения изследователи се оказват точни реплики на старите поколения изследователи по отношение на стила и методите на провежданите научни проучвания.

Само държавата има инструментите за свиване на полето на сурогатната наука (науката без публичност и в интерес единствено на нейните носители) – държавното проектно финансиране е най-сигурният инструмент за това. Ако отпадне възможността да се финансират дейности, отчитани с маргинални публикации и от колективи, които са световно неразпознаваеми, ще се осигури по-голям хоризонт за развитието истинската наука – науката, която носи престиж, както на нейните носители, така и на България.

Така в няколко години ще могат да се заличат белите полета – в тези области ще бъдат взети мерки за ликвидирани на маргиналната научна периодика, сборници и книги самиздат. Никога не съм казвал, че хората от обществените науки и хуманитаристиката трябва да започнат да публикуват само на английски език в чужди научни списания. В световната система за рефериране, индексирание и оценяване няма условие за езика, на който са написани публикациите. Просто трябва издатели и редактори да направят необходимото техните издания да се появят там. Какво точно трябва да направи е описано тук (Toshev, 2012).

А когато държавата стимулира с такива мерки истинската наука и намали влиянието на сурогатната наука, включването на български висши училища в световните университетски класации със сигурност ще се случи. Ако не за всички, поне за Софийския университет „Св. Климент Охридски“, това ще бъде факт.

Непознатата научна област: научна/образователна политика и управление (21 юни 2013 г.)

Много пъти е отбелязвано, че реформирането на българската образователна и научна система върви хаотично и без ясно очертани и всеобщо приети ориентири. За системата на висшето образование през 2000 г. бяха предложени два основни ориентира: 1) възстановяване на единството между преподаване и научни изследвания, нарушено след 1947 г. с възприемането на съветския образователно-научен модел; в тези години дори има държавно решение за преобразуването на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ във Висш педагогически институт „Димитър Благоев“ с 650 часа годишна учебна преподавателска заетост и отделен всеки петъчен ден за поддържане на квалификацията на „преподавателите“ чрез посещение на библиотеки; 2) замяна на модела на приетия след Световната война модел на тесните специализации и квалификации с модела на широкопрофилната подготовка от университетски тип в основната образователно-квалификационна степен „бакалавър“ и прехвърляне на специализациите и тесните квалификации във втората степен на висшето образование.

Нито първото, нито второто се случи през годините. Броят на висшите училища без реален собствен научен капацитет се увеличи до 53 с много добра или добра оценка в Националната агенция по оценяване и акредитация, а имитация на учебен процес чрез „образователни“ структури, или по Търговския закон, или в нарушение на Закона за висшето образование, се провежда и на много други места. Броят на бакалавърските програми вместо да намалява, в съгласие с поетите ангажименти по прилагане на Болонската декларация, в последните години започна пак неудържимо да расте, а броят на обявените магистърски програми надхвърли 10 000, което е абсурдно,

защото България не разполага с нужния научен капацитет за тяхното качествено реализиране.

Държавата разполага с инструментите, чрез които може да осигури реална реформа в образователната и научната сфера. Нужни са енергични мерки за свиване на полето на сурогатната наука – неразпознаваемата в научния свят наука, която не носи престиж на държавата и е от значение единствено за кариерното развитие на нейните носители. Затова, обаче, отговорните фактори в науката и образованието трябва да имат волята за промени, за действия против статуквото и разбира се трябва да притежават висока научна компетентност не в тесните области, в които са техните научни занимания, а в областта на научната/образователната политика и управление.

Именно в последното е големият проблем. В България практиката показва, че изобщо не се подозира за съществуването на такава специфична научна област със собствен научен инструментариум и авторитетни научни списания, където новите научни резултати в областта получават видимост. А управление на дилетантско ниво, основано на другарски съвети или епизодичен собствен опит от случайни посещения на небългарски научни институции, или съвети на чужди (по правило) третокласни експерти, не води до развитие, а създава напрежение в системата. От друга страна некомпетентността разкрива хоризонт пред корупционните практики в науката и образованието; злополучната сесия 2012 на Фонд „Научни изследвания“ е между ярките примери за това.

Всяка смяна на правителството носи една надежда за промяна и развитие.

Ще посоча само три от най-авторитетните научни списания в областта на научната/образователната политика и управление:

Higher Education (Springer), IF(2012)=0,937: *Higher Education* is recognised as the leading international journal of Higher Education studies, publishing twelve separate numbers each year. Since its establishment in 1972, *Higher Education* has followed educational developments throughout the world in universities, polytechnics, colleges, and vocational and education institutions. It has actively endeavoured to report on developments in both public and private Higher Education sectors. Contributions have come from leading scholars from different countries while articles have tackled the problems of teachers as well as students, and of planners as well as administrators.

Minerva: A Review of Science, Learning and Policy (Springer), IF(2012)=0,884: *Minerva* is devoted to the study of ideas, traditions, cultures and institutions in science, higher education and research. It is concerned no less with history than with present practice, and with the local as well as the global. It speaks to the scholar, the teacher, the policy-maker and the administrator. It features articles, essay reviews and 'special' issues on themes of topical importance. It represents no single school of thought, but welcomes diversity, within the rules of rational discourse. Its contributions are peer-reviewed. Its audience is world-wide.

Research Policy (Elsevier), IF(2012)=2,520: *Research Policy* (RP) is a multi-disciplinary journal devoted to analyzing, understanding and effectively responding to the economic, policy, management, organizational, environmental and other challenges posed by innovation, technology, R&D and science. This includes a number of related activities concerned with the creation of knowledge (through research), the diffusion and acquisition of knowledge (e.g. through organizational learning), and its exploitation in the form of new or improved products, processes or services.

Аз бих предложил на г-жа проф. Клисарова да абонира Министерството на образованието и науката поне за тези научни

списания (те не се получават в България и българи от България не са публикували в тях), да поиска директорите на ключовите дирекции да следят и реферират това, което се публикува в тях и да предложи на обсъждане с участие на специалисти и администратори от научните организации и висшите училища актуалните проблеми и добрите световни практики в областта на научната/образователната политика и управление. Само политика, основана върху такава широка световна перспектива и анализ може да доведе до реални резултати.

Бележки върху текущото състояние на българското проектно финансиране (4 юли 2013 г.)

"Страната ни е в риск да получи санкции от ЕК за отпускане на държавна помощ заради нарушаваните финансови правила от страна на ръководството на Научния фонд. Рискът е толкова голям, че може да се наложи да плащаме санкции в размер на средствата, с които разполага Научният фонд за 2-3 години напред", предупреди министърът. Тя посочи, че при отпускането на средства не е спазен законът за държавните помощи."

Този пасаж наистина е ключов за разбиране на сегашната ситуация в българското проектно финансиране. Той, обаче, е формулиран толкова неясно и общо, че изглежда малко вероятно ползвателите на фонда да разберат всъщност в какво точно се състои провинението, за което България несъмнено ще бъде наказана.

Проф. Анелия Клисарова, министър на образованието и науката

Става дума за продължаващо във времето и неспиращо и в настоящия момент грубо нарушение на регламент 800 на Европейската комисия – започнало относително плахо през 2008 г. и получило невиждан размах в злополучната сесия 2012 г.

В този форум в съобщение # 7438 предупредих, че има такова нарушение, за което Европейската комисия несъмнено ще потърси сметка и сега казвам, че това не би могло да се отлага дълго при сегашната неприемлива за Европа нестабилна политическа ситуация в страната.

Прочетете внимателно този регламент 800/2008:

„Научноизследователска организация“ означава институция, като университет или научноизследователски институт, независимо от правния ѝ статут (учредена по

публичното или частното право) или начин на финансиране, чиято основна цел е да осъществява фундаментални научни изследвания, индустриални научни изследвания или експериментално развитие и да разпространява резултатите от тях посредством преподавателска работа, публикуване или трансфер на технологии. Всички печалби трябва да се реинвестират в тези дейности, в разпространението на резултатите от тях или в преподавателска работа; предприятия, които могат да оказват влияние върху тези институции в качеството им, примерно на акционери или членове, не могат да получават преференциален достъп до научноизследователските възможности на съответната институция или до създадените от нея научноизследователски резултати.“

Освен че ясно е казано какво е научна организация, от горната пространна дефиниция следва, че други формации не могат да използват в своята дейност преференциално нито резултатите, нито инфраструктурата или академичния ресурс на научните организации.

Раздадени ли са парите на проекти в нарушение на горните условия – да!; раздават ли се пари за следващи етапи в нарушение на тези условия за от по-ранни сесии на фонда – да!; спазено ли е условието за реинвестиране в посочените в регламента дейности на научните организации и използване на средствата само за разпространение на резултатите и преподавателска дейност – частично да!; използват ли се неправомерно „държавни помощи“ за лични възнаграждения на участниците в договорите и особено на техните ръководители – да и то в големи размери в много случаи; предприети ли са енергични мерки за

спиране на нарушенията и връщане на неправомерно получените средства – не!

Тогава?! – просто дойде време да се плати за нехайството и липсата на компетентност.

Бележки върку текущото състояние на българското проектно финансиране: част втора (7 юли 2013 г.)

Завърших първата част на това съобщение (message # 8131) така: „Тогава?! – просто дойде време да се плати за нехайството и липсата на компетентност.“

Тук ще посоча за какво още, освен грубото нарушение на регламент 800/2008 г., ще трябва да платим – не само виновните, но и всички – цялата научна общност.

1. По предложение на г-н професор Хорозов, тогава управител на Фонд „Научни изследвания и със заповед на Министъра на образованието, младежта и науката, оглавих една експертна комисия, която много внимателно и отговорно проучи всички обстоятелства около конкурсните сесии на Фонда в годините 2008 и 2009. Комисията представи подробен доклад на заявителя за нарушенията в тези сесии и даде препоръки за организационните мерки, които трябва да се предприемат, за да се преодолеят установените недостатъци в тези сесии и да се затвори вратата на корупционните практики в българското проектно финансиране. Между тези мерки бе и създаването на дирекционен съвет от малък брой компетентни изследователи в научната политика и управление за преодоляване на недостатъчния научен капацитет на Фонда – главна причина за провала на тези най-богато финансирани конкурсни сесии на Фонда, поради използването за рецензенти при оценката на постъпилите проекти на хора от България и главно вън от страната без или със съмнителна научна квалификация.

Въпреки моето многократно настояване, споделено от всички членове на комисията, Министерът не даде публичност на този доклад, което, ако се беше случило, щеше да изиграе ролята на филтър, който да предпази Фонда и научната общност от повторение на допуснатите слабости. Поради тежестта на установените нарушения, нормално бе Министерът да се срещне с назначената от него комисия. За няколко месечната изключително тежка работа, провеждана в условията на явно усилие на заинтересованите отговорни за случилото се лица да прикриват документи и обстоятелства, поради административна грешка, членовете на комисията дори не получиха предвиденото в административната практика скромно възнаграждение.

Днес този обширен документ е познат на академичната общност, поради куража на г-н проф. Хорозов да го публикува в своята интернет страница.

Нищо не последва от този доклад. Дирекционният съвет не бе създаден. Научният капацитет на Фонда остана незадоволителен. Отново се появи персонажа на "главния секретар" - длъжност, която не е предвидена в нормативната база на Фонда. Липсва нормална комуникация между постоянните научни-експертни комисии и Изпълнителния съвет. Липсва спойка и между отделните постоянни научно-експертни комисии – липсва яснота как се оценява изпълнението на договорните задачи по финансираните проекти в отделните комисии. Чувства се тяхното капсулиране, обяснявано с някакви специфични особености на отделните научни области, като че ли науката в нейната цялост – природна, обществена и хуманитарна, не се подчинява на общи принципи – да търси само новите научни резултати като осигурява тяхната широка публичност в целия свят. Още по-неясен е статутът на временните комисии, които решават кои от постъпилите проекти ще бъдат финансирани – тяхната роля е решаваща, но тези ad hoc комисии с

анонимен състав не носят никаква отговорност за това, което са направили. Много често при отчитане на етапите по дадени договори, Постоянната научно-експертна комисия по природни науки – комисията, която имам честта сега да оглавявам, е изпадала в изумление как е било възможно да се предлагат за финансиране проекти с абсурден характер, поради ненаучния или тривиален характер на проектните задачи и явната липса на научен капацитет на техните изпълнители.

2. Министърът на образованието, младежта и науката ме назначи в една друга работна група, която трябваше да изработи Наредбата по чл. 7а на Закона за насърчаване на научните изследвания. Това изискване се появи в изменението на Закона от октомври 2010 г. Законът определя и крайният срок, в който Министърът трябваше да публикува тази наредба – 22 януари 2011 г. Министърът не изпълни това законово разпореждане – не го направиха и тези, които го смениха.

Най-същественото в тази Наредба е системата за установяване на степента на научната компетентност на научните организации. Разработих тази система с голямо внимание, комисията, ангажирана с тази задача, я прие безрезервно, публикувах нарочна статия, за да обоснова принципите, върху които се гради системата (Тошев, 2011).

Нищо не последва, министърът не прояви специален интерес и към работата на тази комисия.

Прилагането на системата щеше да установи еднозначно има ли бели, неразпознаваеми полета на науката в България – има ли „сурогатна“ наука в България – наука, която бяга от широката публичност на това, което предлага; това е наука, която не носи престиж за България и е от значение единствено за кариерното развитие на нейните представители. Несъмнено такава информация би била от особена важност в системата на проектното финансиране за гарантиране на обществения интерес и ненасочване на финансови потоци към

субекти, от които реална полза и научни резултати не могат да се очакват.

3. Вече в ново време бях включен в Комисия на Фонда за разработване на правила за работата на временните и постоянните комисии и Изпълнителния съвет (обосновани от Закона за насърчаване на научните изследвания /ЗНИИ/, обн. Д.В. бр. 92 от 2003 г., посл. изм. Д.В. бр. 99 от 2011 г., както и от Правилника на ФНИ, изд. от МОМН Д.В. бр. 73 от 2004 г., посл. изм. бр. 29 от 2010 г.). Разработих нужните правила и сега ги виждам в канавата на подготвения от администрацията документ. Но и този документ не влиза в употреба. Допускам, че при неговото обсъждане са възникнали възражения и несъгласия.

А иновативни елементи в предлаганите правила няма. Просто обобщих това, което е в практиката на Постоянната научно-експертна комисия (ПНЕК) по природни науки. Тук ще дам един откъс от този проект и той може би показва, защо ръководството на Фонда бави приемането на този несъмнено нужен документ.

За Постоянните научно-експертни комисии: формиране на оценката на проекти с научни приноси –

(1) Оценка „отличен“ се дава при наличие на излезли от печат публикации по темите на проекта (или приети за печат ръкописи със съответно писмо от отговорен редактор) в първични научни издания с импакт фактор (Thomson Reuters (Web of Science) и/или с импакт ранг (Elsevier/SCOPUS), при условие, че повече от половината от участниците в работния колектив са автори в такива публикации; ако това условие във втората му част не е изпълнено, тогава оценката трябва да бъде „много добър“.

(2) При наличие на публикации в литературни източници, включени в световната система за рефериране и индексирание и приети за

рефериране и индексирание в други вторични научни източници (различни от Science Citation Index Expanded, Social Science Citation Index и Art and Humanities Citation Index и/или SCOPUS) оценката е „добър“.

(3) При отсъствие на публикации или при публикации в маргинални литературни източници (списания или сборници, които не са приети за рефериране и индексирание във вторични литературни източници) оценката е „незадоволителен“.

За Постоянните научно-експертни комисии: формиране на оценката на проекти с иновационен или научно-приложен характер –

(1) Оценката е „отличен“ при наличие на публикации в немаргинални научни издания с технически или приложен профил и документирано по подходящ начин използване или внедряване на получените в проекта резултати в производствената или обществената практика; при наличие само на публикации в немаргинални научни източници с приложен профил оценката е „много добър“.

(2) При подходящо документирана заявка за интерес към получените в проекта резултати от стопански или обществени структури – оценката е „добър“.

(3) Оценката е „незадоволителен“ при липса на публикации или при публикации в маргинални литературни издания и при отсъствие на заявен интерес към получените в проекта резултати от стопански или обществени структури.

Избор на компетентни и независими рецензенти:

(1) По време на мандата си ПНЕК изгражда и поддържа в електронен вид регистър на своите външни рецензенти; отговорността за

изграждането и правилното използване на този регистър е на председателя на комисията.

(2) За всеки отчет на междинен или краен етап външният рецензент се избира от ПНЕК с явно гласуване и обикновено мнозинство.

(3) Електронният регистър на външните оценителни съдържа следните позиции:

1. научни степени и последно научно звание;
2. заемана в момента академична длъжност (ако не се заема такава длъжност в научна организация, експертът е в категорията „independent scholar”);
3. име, презиме и фамилия (с имената, чрез които експертът се появява в научната литература);
4. области на научна компетентност с ключови думи;
5. индекс на Хирш за дадения изследовател (по данни на SCOPUS).

(4) За рецензенти не се предлагат лица с $h\text{-index} = 0$.

Необходима бележка: Регламент 800/2008 на Европейската комисия не забранява стопански субекти да бъдат по подходящ начин включвани в научната договорна тематика. Напротив трансферът на технологии е задължение на научната организация, която разработва такъв тип задачи. Този трансфер се урежда с договори, в които може да се предвидят преференции за стопанската организация, която подпомага дейността на научната организация било чрез изразяване на интерес към получаваните приложни резултати, било чрез пряко участие с инфраструктура и специалисти в провежданите преиндустриални изпитания. Забранен, обаче, е прекият поток на парични средства от „науката“ към „бизнеса“. Обратният паричен поток, обаче, от „бизнеса“ към „науката“, се поощрява и той се осъществява или чрез преки

двустранни договори между стопанските и научните организации или чрез редовни годишни вноски на големите индустриални субекти във Фонда „Научни изследвания“ – такава възможност е предвидена в Закона за насърчаване на научните изследвания, но досега подхранването на Фонда с такива извънбюджетни източници никога не се е случвало.

4. В научната колегия се е установило настроението, че всички неудачи в проектното финансиране са свързани с началниците и чиновниците на Фонда, които котирийно разпределят държавните средства, преследвайки и своя личен материален интерес. Това е доста далеч от истината. Ползвателите на фонда не са във всички случаи „чиста вода ненапита“, на които злонамерени субекти непрекъснато създават неоснователни пречки. Практиката на упоменатата вече Постоянна научно-експертна комисия по природни науки предлага нужните примери на груби нарушения на правилата на проектното финансиране и на научната етика.

Ето някои от драстичните отклонения: отчитане на публикации, които са били публикувани преди сключването на договора с Фонда; отчитане на скъпите инфраструктурни проекти с консорциуми чрез голям масив от публикации на многобройните участници в договора, еkleктично събрани често без пряка връзка с договорните задачи; използване на едни и същи публикации при отчитане на етапите на различни договори – например представете си голям проект – тематичен или „идей“, ръководен от опитен изследовател и после неговият работен колектив се рои в още няколко сходни проекти от групата „млади учени“ – публикациите, често в престижни списания, съдържат благодарности на комплекти от договори, без да е ясна връзката им с отделните, уж различни, договорни задачи. Списъкът от подобни неправомерни действия в проектното финансиране не свършва с тези примери.

След изложените тук точки 1 – 4 - какво тогава?! Май наистина дойде време да се плати за нехайството, безхабериего, наглостта и лъжливото чувство за всепозволеност.

БИБЛИОГРАФИЯ

- Тошев, Б.В. (2011). Научната компетентност – персонална и институционална оценка. *Критика и хуманизм*, кн. 36, 119-134.
- Toshev, B.V. (2011a). Status and problems of the Bulgarian science fund (1990-2011). *Bulgarian J. Science & Education Policy*, 5, 76-93 [In Bulgarian].
- Toshev, B.V. (2011b). Bulgarian contribution to the world science and main criteria for assessing the achievements of scientists. *Bulgarian J. Science & Education Policy*, 5, 385-415 [In Bulgarian].
- Toshev, B.V. (2011c). The university idea and possibilities for its realization. *Bulgarian J. Science & Education Policy*, 5, 76-93 [In Bulgarian].
- Toshev, B.V. (2012). The successful academic journal: manual for editors and publishers. *Bulgarian J. Science & Education Policy*, 6, 443-466 [In Bulgarian].
- Toshev, B.V. (2013). The scholarly publication: what and where. *Bulgarian J. Science & Education Policy*, 7, 245-263 [In Bulgarian].

✉ Professor B. V. Toshev
University of Sofia
1 James Bourchier Blvd.
1164 Sofia, BULGARIA
E-Mail: toshev@chem.uni-sofia.bg

© 2014 BJSEP: Author

